

ДАДАТАК

УСПАМІНЫ ПРА ЗМІТРАКА БЯДУЛЮ

Мацеёй ПЛАЎНІК¹

З ДЗІЦЯЧЫХ ГАДОЎ

Радзіма наша Пасадзец — гэта невялікае мястэчка, у якім было толькі каля дваццаці хат. Каля Пасадца кружылася рэчка, на якой у той час былі два вадзяныя млыны. Цяпер гэтых млыноў ужо няма. Вакол Пасадца — вялікім сасновыя лясы. Зямля там пясчаная. Людзі жылі вельмі бедна. Мала ў каго хапала хлеба на ўвесь год.

Сям'я наша была працавітая, музычная. Маці нарадзіла дзевяцёх дзяцей, і жылі мы ў пастаяннай нястачы. Зямлі ў нас не было. Бацька займаўся вывазкай лесу да сплаўной ракі, а часам і іншай работай — якая траплялася. Маці была швачка. Бацька добра іграў на скрыпцы. Ён трымаў яе ўвесь час пад замком, каб дзеці не чапалі. Бацька купіў скрыпку і для Самуіла і вучыў яго іграць. Але ён не асабліва захапляўся іграй на скрыпцы. Сёстры нашы вельмі добра спявалі беларускія, украінскія, рускія песні.

Доўгі час у нас не было свайго дома. Некалькі гадоў жылі ў маленькім пакойчыку, які дзядуля выдзеліў нам. Дзед быў меднікам, кавалём. Самуіл, калі яшчэ быў малы, часта хадзіў да яго ў кузню і дапамагаў яму. Дзед хацеў, каб Самуіл таксама быў меднікам або кавалём, і вучыў яго.

У сем гадоў Бядуля пачаў вучыцца ў хедары (пачатковая школа), прабыўшы там пяць гадоў. Потым яшчэ тры гады вучыўся ў ешыбоце (духоўная семінарыя), куды яго прымусілі паступіць бацькі. Але ешыбот ён не скончыў, пакінуў. «Творы Пушкіна, Лермантава, Гоголя і Някрасава вышеснілі бессэнсоўны талмуд з яго мёртвай філасофіяй, з яго нуднымі развагамі аб дабры і злу», — пісаў Бядуля аб прычыне свайго адыходу з ешыбота.

Пасля таго як з Самуіла не атрымаўся рабін, бацька хацеў, каб ён стаў бухгалтарам. Купіў яму падручнік па бухгалтэрыі, і Самуіл чытаў яго. Але не да гэтага брат імкнуўся. Ён ірваўся да святла і пазнання і пасля доўгіх блуканняў па пакутах знайшоў сваю сапраўдную пуцёўку ў жыццё, якая была прызначана яму самой прыродай.

Самуіл старанна пачаў займацца самаадукацыяй. Але для гэтага патрэбна было вельмі многае. Па-першае, Самуіл быў самы старэйшы ў сям'і і ўжо павінен быў дапамагаць ёй. На яго дапамогу разлічвалі. Акрамя таго, для самаадукацыі трэба мець падручнікі, кнігі, а ў Пасадцы іх дастаць было немагчыма. Самуілу стала вядома, што ў Даўгінаве ёсць бібліятэка, у якой можна браць кнігі для чытання, і што там таксама можна было здабыць падручнікі. Самуіл хадзіў пешшу ў Даўгінава за дваццаць пяць кіламетраў ад Пасадца і прыносіў кнігі.

Тады ж ён пачаў настаўнічаць — спачатку ў Батурыне, а потым у Пасадцы. Выкладаў у асноўным агульныя прадметы.

Настаўніцтвам Самуіл займаўся толькі некалькі гадоў. Бацька ў той час ужо стаў прыказчыкам на лесараспрацоўках аднаго віленскага лесапрамыслоўца. Самуіл працаваў у лесе разам з усімі рабочымі, якія высякалі лес, і атрымліваў аднолькавую з усімі плату. Самуіл удзельнічаў таксама ў сплаве лесу на плытах у Вільню. Агульнае становішча ў сям'і значна палепшылася, і бацька вырашыў пабудаваць свой уласны дом. Памятаю, як бацька з Самуілам нарыхтоўвалі дошкі для падлогі. У новым доме былі тры пакоі і кухня.

Пасля таго, як уся наша сям'я перабралася ў свой новы дом, Самуіл увесь час стаў аддаваць самаадукацыі. У хаце было ўвесь час шумна ад мітусні малых дзяцей, і гэта яму замінала. У Самуіла быў равеснік Фоля, з якім яны разам займаліся. За паўкіламетра ад Пасадца знаходзіўся хутар Вітуліна. Там жыла адна невялікая сям'я Андрыеўскіх, і яны дазволілі ім займацца ў асобным пакоі. А займаліся яны апантана — цэлымі днямі. Я ім штодня насіў туды абеды.

Самуіл вельмі любіў маляваць. Маляваў ён прыроду, звяроў і птушак. Адночы ён мяне і сястру паставіў ля стала і на вялікім лісце паперы алоўкам намалюваў нас. Гэты малюнак доўгі час вісеў у хаце на сцяне. Усе, хто да нас прыходзіў, здзіўляліся, як падобна намалювана.

Адночы, калі Бядуля пайшоў у Даўгінава па кнігі, ён сустрэўся там з адным чалавекам, які распаўсюджаў беларускую газету «Наша ніва». Ён набыў у яго адзін нумар.

Знаходзячыся з маленства сярод беларусаў, а таксама працуючы разам з імі ў лясках і на сплаве, Самуіл, апроч таго, вельмі любіў хадзіць па суседніх вёсках і гутарыць з людзьмі на розных тэмы, ён проста палюбіў гэтых бедных, працавітых людзей. Самуіл настолькі вывучыў беларускую мову, што яна для яго стала роднай. Тут трэба сказаць пра тое, што Самуіл у вельмі маладым узросце пачаў пісаць вершы. У той час у Пецярбургу выдаваўся часопіс «На берагах Нявы». Самуіл пасылаў туды свае вершы, і яны там друкаваліся.

Пасля таго, як ён даведаўся аб выданні беларускай газеты «Наша ніва», ён пачаў пісаць свае творы на беларускай мове і пасылаць у Вільню ў рэдакцыю «Нашай нівы». Хутка і сам пачаў працаваць у «Нашай ніве» сакратаром рэдакцыі.

Самуіл любіў прыязджаць дахаты пагасціць у маі месяцы, калі ўся прырода была ўжо ў поўным росквіце. Яго прыезд быў вялікім святам

не толькі для нашай сям’і, але і для ўсёй моладзі Пасадца. Як толькі даведваліся хлопцы і дзяўчаты, што прыехаў Бядуля, яны збіраліся да нас па вечарах. Самуіл расказваў аб Вільні і чытаў свае вершы, апавяданні. Сёстры спявалі. Потым бацька іграў на скрыпцы, і ўсе танцавалі. Для таго, каб далучыць да сябе моладзь з суседніх вёсак, пасадзецкая моладзь збіралася на высокай, парослай хвоямі гары, якая была ў канцы вёскі. Распальвалі вогнішчы, і пасадзецкія музыкі распачыналі сваю ігру. Там Бядуля чытаў свае творы. Спявалі песні, і было вельмі весела.

Бядуля вельмі любіў дзяцей і часам выступаў перад імі.

Потым Змітрок Бядуля пераехаў з Вільні ў Мінск і пасяліўся разам з Янкам Купалам у доме, дзе адбываўся Першы з’езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі. Самуіл займаў правую палавіну дома, а Янка Купала — левую. Я часта ездзіў у Мінск і кожны раз заязджаў да брата. Калі я першы раз прыехаў, Янка Купала запрасіў мяне да сябе, пазнаёміў з жонкай Уладзіславай Францаўнай і папрасіў мяне, каб я раскажаў яму, як у нас жывуць людзі, ці ёсць там вучылішча, як дзеці вучацца, і прасіў адказаць на шэраг іншых пытанняў. Я пра ўсё падрабязна расказваў. Янка Купала мяне прасіў, каб кожны раз, калі я буду ў Мінску, абавязкова заходзіў да яго. Бываючы часта ў брата і Янкі Купалы, я пераканаўся, што яны вельмі сябруюць паміж сабой.

Прайшлі гады. Уся наша сям’я перабралася ў Мінск. Пасадзец і ўсе навакольныя вёскі аб’ядналіся ў адзін калгас імя Энгельса. Бядуля па-ранейшаму наведваўся ў Пасадзец. Ён цікавіўся, як жывуць людзі, як арганізавана работа ў калгасе, пісаў у насценныя газеты. Ён ад’язджаў, задаволены тым, што людзі там цяпер жывуць значна лепш, чым раней...

Кожны раз, калі я наведваўся да брата, я заставаў у яго на кватэры маладых пісьменнікаў, якія да яго звярталіся з рознымі пытаннямі, прыходзілі таксама і студэнты. Самуіл усіх прымаў з вялікай радасцю.

У час, калі пачалася вайна, Бядуля знаходзіўся ў камандзіроўцы ў Хойніках, а жонка яго з дзецьмі была ў Пухавічах у Доме творчасці пісьменнікаў. Вярнуўшыся ў Мінск, Бядуля тут жа яго і пакінуў: разам з маці яны пешшу пайшлі да Барысава. З Барысава цягніком даехалі да горада Піжма Горкаўскай вобласці. Тут ён уладкаваўся працаваць у рэдакцыі, далі яму асобны пакойчык для жылля. Доўгі час Самуіл не ведаў, дзе знаходзіцца яго жонка з дзецьмі, ці жывыя яны, і вельмі пакутаваў.

Пісьменнік Ліфшыц даведаўся і паведаміў Бядулю, што яго сям’я знаходзіцца ў горадзе Бурасы Саратаўскай вобласці. Бядуля напісаў жонцы ліст, а пасля таго як атрымаў адказ, разам з маці пераехаў да сваёй сям’і. Праз некаторы час немцы пачалі бамбіць і Бурасы, і многія пачалі вяздджаць адтуль. Бядуля з сям’ёй таксама паехалі ва Уральск. На апошняй станцыі, не даязджаючы да Уральска, Самуіла не стала. Яму было тады пяцьдзсят чатыры гады.

Уладзіслава ЛУЦЭВІЧ

МАЁ ЗНАЁМСТВА

Маё знаёмства са Змітраком Бядулем адносіцца да 1912 года, да часу яго прыезду ў Вільню. Ужо тады ён вылучаўся сярод маладых беларускіх пісьменнікаў як надзвычай здольны і своеасаблівы лірык у прозе, глыбокі знаўца чалавечай душы. Многія з яго апавяданняў, што друкаваліся ў «Нашай ніве», а пасля выйшлі асобнай кніжкай, якая называецца «Абразкі», завучваліся беларускай моладдзю на памяць, перадаваліся з вуснаў у вусны. У апавяданні «Плач пралесак, дзяцей вясны» адчуваўся подых не толькі абуджанай прыроды, але і вясны ў жыцці народа. Мова Змітрака Бядулі чаравала сваёй мяккасцю і сакавітасцю; вельмі блізкая да народнай, яна адначасова была высокакультурнай мовай, здольнай выказаць самыя тонкія адчужанні.

Калі стала вядомым, што Змітрок Бядуля са свайго маленькага Пасадца пераяджае на сталую працу ў Вільню, усе, каму была дарагая беларуская літаратура, а ў першую чаргу наша моладзь, сталі нецярпліва і радасна чакаць сустрэчы з пісьменнікам.

І вось разышлася вестка, што Змітрок Бядуля прыехаў. Я даведлася, што ён знаходзіцца ў беларускай кнігарні на вуліцы Завальнай, 7 — звычайным месцы ўсіх нашых сустрэч і «лятучых» зборак у Вільні. Прышоўшы ў кнігарню, я ўбачыла маладога, вельмі сарамлівага хлопца, якога акружалі мае знаёмыя.

Ён быў апрануты ў вясковую куртачку, паверсе — пелярына, а на галаве — нейкі смешны капялюш. Гэта надавала яму паўвясковы, паўгарадскі выгляд.

Бядулю распыталі з усіх бакоў аб яго жыцці ў Пасадцы, аб намерах у Вільні. Бядуля з дабрадушнай усмешкай, крыху збянтэжана адказваў на пытанні. «Дзякуй вам, браточкі, дзякуй! — гаварыў ён. — Як я рад, што ўрэшце трапіў у Вільню. Доўга я чакаў гэтай хвіліны, каб пабыць разам з вамі».

Усе мы з цікавасцю слухалі Бядулю. Асабліва цікавіліся ім Цётка і Ядвігін Ш., якія прысутнічалі пры сустрэчы.

З гэтага часу Змітрок Бядуля сам стаў неадлучнай часткай віленскага беларускага асяроддзя. Не палюхаючыся цяжкіх матэрыяльных умоў, малады пісьменнік адразу ўключыўся ў літаратурную працу, спачатку — у выдавецкім таварыстве, пасля — у рэдакцыі «Нашай нівы».

У канцы 1913 года ў Вільню з Пецярбурга вярнуўся Янка Купала. Тады яны ўпершыню і сустрэліся. Купала неўзабаве перайшоў на працу ў рэдакцыю «Нашай нівы», і яны амаль заўсёды былі разам.

Рэдакцыя змяшчалася на Віленскай вуліцы, 29, на другім паверсе, у двух маленькіх простых пакойчыках. Тут жыў і працаваў Купала, а незадоўга пасяліўся і Змітрок Бядуля, які да гэтага часу жыў разам з Ядвігіным Ш. у пакойчыку пры беларускім клубе.

Мне даводзілася быць частай наведвальніцай і госцем рэдакцыі. Працуючы настаўніцай і прымаючы ўдзел у розных культурна-асветных гуртках, я звычайна збірала і прыносіла ў «Нашу ніву» допісы, інфармацыі. Часам і проста заходзіла, каб падзяліцца думкамі і ўражаннямі, параіцца, пабыць разам.

Як цяпер бачу: узнімаюся я на другі паверх, а насустрач, па цёмных усходах, ідзе ўніз Бядуля з вялікім чайнікам;

— Як маешся, Станкевічанка? Ідзі, а я зараз прынясу чай.

Купала і Бядуля жылі больш сціпла. Яны звычайна куплялі па пяць капеек «абрэзкаў» у каўбаснай краме і хлеба — гэта была іх вячэра.

Заходзячы пасля працы да Купалы і Бядулі, я часам прыносіла з сабой «складчыну» — булкі і бутэрброды, кладучы іх на агульны стол. Купала бурчэў і казаў, што ён не галодны, а Бядуля чырванеў, паўтараючы: «Што гэта ты робіш, Станкевічанка?» Аднак, урэшце, усе мы згодна садзіліся вячэраць.

Часта пасля вячэры мы любілі марыць, пафантазіраваць аб будучыні нашага народа, нашай краіны. Многа цікавага можна было пачуць ад Змітрака Бядулі, які ўмеў захапляцца, малючы будучыню. Ён вельмі любіў наш народ, любіў характэрнае Беларусі. Не раз у асабістых гутарках Бядуля скардзіўся на грамадскую несправядлівасць, якая робіць людзей суровымі. Ён усюды шукаў хоць пробліску светлага, радаснага.

Янка Купала і Змітрок Бядуля жылі ў цяжкіх матэрыяльных абставінах. Яны рэдка калі елі гарачую страву — на гэта не хапала грошай.

Часам на абед ці вячэру запрашала нас да сябе Цётка. На яе кватэры, за сталом адбываліся цікавыя літаратурныя сустрэчы, таварыскія вечары. І тут не абыходзілася без нашых улюбёных фантазій.

Памятаю, калісьці ў гутарцы з Цёткай Бядуля казаў: «Я хацеў бы, каб хаця столькі было беларускіх кніжак, колькі ў кнігарні Завадскага², і каб была свая беларуская друкарня». Шмат марылі мы тады і аб беларускіх школах.

Бядуля вельмі чула адносіўся да моладзі і асабліва да дзяцей. Ён цікавіўся нелегальнымі школкамі, якія пачалі дзейнічаць на ўскраінах Вільні. Калі я аднойчы прывяла з прытулку групу дзяцей і яны паставілі ў беларускім клубе дзіцячую п'есу «Снатворны мак», прысутны там Бядуля расчуліўся да слёз.

Памятаю маёўку, якая адбылася 1 мая 1913 года на адным з прадмесцяў Вільні — у Закрэце. Сабралася рабочая моладзь, студэнты і амаль уся прагрэсіўная беларуская інтэлігенцыя горада. Разам з іншымі быў і Бядуля. Ён уважліва слухаў прамову Цёткі, якая гаварыла ў алегарычнай форме аб вялікім свяце працоўных усяго свету.

У час свайго знаходжання ў Вільні Бядуля часта наведваў нелегальныя гурткі, тэатры, слухаў лекцыі і вельмі захапляўся музыкай. Не раз мы ўсім таварыствам — Цётка, Купала, Бядуля і іншыя — хадзілі ў літоўскі або ў рабочы польскі клубы.

Бядуляй пачалі цікавіцца літаратурныя колы не толькі беларускія, але і іншыя. Калі ў Вільню прыезджалі рускія паэты, перш — Бальмант, а пасля — Брусаў, Бядуля быў пазнаёмлены з імі, прысутнічаў на літаратурных вечарах.

Сумесная праца ў «Нашай ніве», асабліва ў суровыя ваенныя гады, вельмі зблізіла Купалу і Бядулю.

Купала быў рэдактарам, Бядуля — сакратаром. На іх двух ляжала і напісанне матэрыялаў, і карэктур, і выпуск газеты, і ўся адказнасць за яе. Як асцярожна ні стараліся яны пісаць, як ні мянялі псеўданімы — ваенная цензура ўсё ж знаходзіла да чаго прычапіцца, і ў выніку ледзь не кожны нумар «Нашай нівы» выходзіў з белымі плямамі купор. Урэшце, пасля таго, як быў канфіскаваны № 2 «Нашай нівы» ад 16 студзеня 1915 года за артыкул «Думкі», віленскі часовы камітэт па справах друку пастанавіў узбудзіць супроць Купалы, як адказнага рэдактара, судовы працэс. І над Бядулем вісела падобная небяспека суровай адказнасці за яго гарачыя заклікі-артыкулы і цудоўныя апавяданні.

Апрача барацьбы з рускімі чыноўнікамі-чарнасоценцамі і польскімі шавіністамі часта трэба было перамагаць рэакцыйныя тэндэнцыі некаторых беларускіх дзеячаў, якім не па духу былі рэвалюцыйныя настроі перадавай часткі беларускай інтэлігенцыі.

Купала вельмі паважаў Бядулю за яго таленавітасць і працаздольнасць, хоць індывідуальнасці аднаго і другога пісьменніка былі надзвычай розныя і на гэтым грунце часамі ўзнікала невылікія разыходжанні. Купала дакараў Бядулю за мяккасць характару.

5 верасня 1915 года Купала выехаў з Вільні ў Мінск, а з Мінска ў Маскву. Так мы разлучыліся са Змітраком Бядулем.

За час нашага расстання мы ўсяго некалькі разоў абмяняліся лістамі. Купала вельмі сумаваў па Беларусі, і кожны ліст Бядулі прыносіў яму шмат радасці.

Наступная наша сустрэча з Бядулем адбылася ў 1919 годзе, калі мы пасля абвяшчэння Савецкай Беларусі пераехалі са Смаленска ў Мінск. Мы сустрэліся з Бядулем, як блізкія і родныя.

Першае, аб чым загаварыў Бядуля, — гэта аб страце свайго вялікага друга Максіма Багдановіча, з якім ён частку 1916 і 1917 года пражыў на адной кватэры. Бядуля і яго сёстры Рэня і Гея былі сапраўднымі апекунамі хворага пісьменніка. Бядуля часта і пасля расказваў аб жыцці паэта, прыпамінаў розныя, нават дробныя факты, паўтараў словы нябожчыка. Смерць Багдановіча балюча адбілася на настроі Бядулі, ад кожнага ўспаміну веяла глыбокім сумам.

За час нашага расстання Бядуля і яго сёстры, якія жылі разам, перанеслі шмат гора і цяжкасцей у сувязі з ваеннымі падзеямі і нямецкай акупацыяй.

Скора і нам, на гэты раз ужо сумесна, давалося перажыць цяжкасці польскай акупацыі.

Калі ў 1920 годзе Купала моцна захварэў і больш двух месяцаў ляжаў у бальніцы, Бядуля і яго сёстры часта прыходзілі наведваць Купалу, дапамагалі чым маглі.

У 1921—1926 гадах мы жылі з Бядулем на адной кватэры, перш — па Савецкай вуліцы, у гістарычным доміку І з'езда РСДРП, а затым — па Правіянцкай, 35. Перада мной яшчэ больш раскрылася глыбокая душа Бядулі, як чалавека і пісьменніка. Ён быў вельмі просты, чулы і мяккі. Здзіўляла яго надзвычайная працавітасць. Бядуля часта сядзеў начама і працаваў.

— Ідзі, Бядуля, спаць! — скажаш яму.

— Трэба вось скончыць работу, — адказваў ён і працаваў далей.

Часта вечарамі Бядуля чытаў свае творы Купалу, пісьменнікі абменьваліся думкамі. Бядуля ўсё яшчэ быў нежанаты, і Купала часамі любіў пажартаваць на гэту тэму, па-прыяцельску пакпіць з яго любоўных прыгод.

За пяць год сумеснага жыцця я з цікавасцю наглядала адносіны Бядулі да сям'і — да брата Лёліка (Ізраіля), які з ім жыў, да сёстраў, да бацькі. Гэтыя адносіны грунтаваліся на ўзаемнай пашане і шчырасці. Бядуля заўсёды клапаціўся аб сваіх родных. Характэрна, што ўся сям'я Бядулі з вялікай павагай адносілася да беларускай мовы, да беларускай літаратуры, да Янкі Купалы. Купала з усёй сям'і Бядулі асабліва паважаў і любіў яго сястру — Геню Чаржынскую.

Бядуля шчыра, з бязмежным захапленнем аддаваўся літаратурнай працы, у якой бачыў вялікае служэнне народу. Здзейсніліся яго віленскія летуценні. Беларускі народ, дзякуючы Кастрычніцкай рэвалюцыі і Савецкай уладзе, здабыў сваю дзяржаўнасць, мае свае ўласныя друкарні, выдавецтвы, штодзённыя газеты, выходзяць тысячы кніг на беларускай мове.

Мне хочацца расказаць аб Змітраку Бядулі як аб дзіцячым пісьменніку. Ён заўсёды з вялікай любоўю адносіўся да дзяцей, назіраў за імі.

У 1921 годзе Бядуля выказаў думку аб выданні дзіцячага часопіса. Думку Бядулі падтрымалі, і вось ён — рэдактар «Зорак» (1921—1922).

Я працавала ў той час інспектарам дашкольных устаноў, і Бядуля часта заходзіў са мной у дзіцячыя дамы. У адным з гэтых дамоў пры садзейнасці Бядулі быў арганізаваны літаратурны гурток, з якім ён доўгі час падтрымліваў сувязь. Я дапамагала Бядулю ў зборанні матэрыялу для дзіцячага часопіса «Зоркі».

Мала хто так глыбока, як Бядуля, ведаў дзіцячую душу і ўмеў пісаць не толькі аб дзецях, але і для дзяцей. Вершы Бядулі «Мае забавы», «Грэе сонца», «У куче сядзіць мядзведзь», казкі «Качачка-цацачка», «Жаваранак», «Пірог з мёдам» захаплялі малых чытачоў, часта дэкламаваліся і інсцэніраваліся ў дзіцячых дамах.

Многа незабыўных хвілін перажылі мы са Змітраком Бядулем. Мне ўспамінаецца пачатак 1939 года і сустрэча на мінскім вакзале, нала-

джаная ў гонар беларускіх пісьменнікаў-ардэнаносцаў, якія вярталіся з Масквы. У іх ліку быў і Змітрок Бядуля. З якой радасцю вітаў сваіх пісьменнікаў наш народ. Фатаграфія гэтай сустрэчы захоўваецца ў музеі Купалы і заўсёды прыпамінае мне аб радаснай падзеі.

Змітрок Бядуля вельмі любіў сваю сям'ю, якая добра ўплывала на яго творчасць. Пісьменнік быў добрым сем'янінам і шчырым другам сваіх дзяцей.

Вераломны напад гітлераўскай Германіі прымусіў і Купалу і Бядулю, кожнага сваім шляхам, часова пакінуць Мінск. Мы з Купалам апынуліся пад Казанню, у пасёлку Печышча.

Калі Купала даведаўся, што ў Казані жывуць Чаржынскія, ён адразу пайшоў да іх. Сустрэча з сястрой Бядулі Геняй узрадавала Купалу.

«Вось тут у вас мне запахла Беларуссю!» — сказаў Купала. Паміж намі завязаліся самыя шчырыя адносіны. Чаржынскія не раз прыходзілі да нас у Печышча.

Здароўе Купалы пагоршвалася, і ў Казань, дзе знаходзілася Праўленне СП СССР, мне даводзілася хадзіць самай.

У адзін марозны дзень я зайшла ў Саюз пісьменнікаў, і першыя словы, пачутыя ад тав. Бахмэцьева, які заступаў старшыню, былі аб тым, што атрымана тэлеграма пра смерць Змітрака Бядулі.

Я доўга не магла прыйсці ў сябе. Не хацелася верыць. Я накіравалася да Чаржынскіх. Яны пацвердзілі трагічную вестку. З вялікім сумам гаварылі мы аб Змітраку, аб лёсе людзей, якія ўсё сваё жыццё аддавалі барацьбе...

Вярнуўшыся ў Печышча, я не адважалася расказаць Янку аб смерці Бядулі. Але хутка аб гэтым паведаміла радыё.

Янка доўга хадзіў з канца ў канец пакоя, курыў і маўчаў, як заўсёды, калі глыбока хваляваўся і перажываў. Толькі калі прыйшоў наш знаёмы дырэктар завода Наякшын, Купала сказаў:

— Не дачакаўся Бядуля звароту на сваю зямлю. Не ведаю, ці вярнуся і я...

Ні Бядуля, ні Купала не вярнуліся на родную беларускую зямлю, якую абодва так моцна любілі, характва якой так натхнёна апявалі, народу якой так верна служылі.